

شورای عالی حوزه علمیه قم

مرکز مدیریت حوزه های علمیه خاوران

حوزه علمیه فاطمه الزهرا (سلام الله علیها) شیراز

معاونت پژوهش

مقاله

موضوع :

ماهیت مهریه و احکام آن

استاد مربوطه :

سرکار خانم مشکواتی

نگارنده :

سیده صدیقه محمدی

پاییز ۱۳۹۶

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

چکیده :

مهریه یا صداق به مالی گفته می شود که مرد در هنگام وقوع نکاح برابر ضوابط شرع، رسم و عادت به همسر خود می پردازد یا مکلف به پرداخت آن می شود. اگر چه در زمان معاصر مهریه مختص مسلمانان است اما به شهادت تاریخ، در ایران قبل از اسلام، یونان باستان و ادیان دیگر نیز مهریه به روش های دیگر پرداخت شده است. با ظهور دین اسلام مهریه به رسمیت شناخته شده، جایگاه صحیح آن ترسیم گشته و شرایطی برای آن فراهم شده است. گاهی به اشتباه مهریه را عوض معامله می دانند یا قیمت و ارزش زن معرفی می کنند، بلکه مهریه باعث اکرام و احترام به شخصیت زن و اظهار حسن نیت و صداقت مرد در ازدواج می باشد. پرداخت مهریه از سوی مرد به زن، یک سنت کهن اجتماعی و عرفی و مقتضای درک و تدبیر عقلانی انسان هاست، و اسلام ضمن صحه گذاشتن بر آن جهت آن را تصحیح و بلکه تعیین نموده و در مورد آن، ارزشی گذاری نموده است، از این رو مهریه یکی از لوازم ازدواج به شمار می رود که وجوب آن در فقه، بر صحت نکاح تاثیری ندارد.

بر اساس آیات قرآن و احادیث اصلا مال و ارزشی مادی در عقد ازدواج مقصد و مقصود نمی باشد، بلکه وجوب مهریه دلیل بالا بردن حیثیت نکاح و اظهار مقام بزرگ آن، بالاتر به منظور تکریم زن و تاکید به جایگاه تعیین کننده وی در عقد ازدواج می باشد.

کلیدواژه ها :

صداق، نحله، فریضه، نکاح.

مقدمه :

یکی از سنت های بسیار کهن اجتماعی رایج در جوامع بشری که قدمتی بسیار طولانی دارد، پرداخت مهریه در پیوند ازدواج است؛ به عبارتی دیگر از گذشته های بسیار دور تا امروز، رسم آن است که مرد هنگام ازدواج و به ویژه زمانی که خواستگاری وی با پاسخ مثبت از سوی نامزد مورد نظر همراه می شود، مبلغی را به عنوان مهریه برای زن در نظر می گیرد، اگر چه سنت پرداخت مهریه، همانند سایر سنت های اجتماعی، طی روزگار گذشته، تحولات و دگرگونی های زیادی را پشت سر گذاشته و با توجه به زمان و مکان، دچار تغییرات مختلفی شده است.

روزگاری مهریه در جایگاه بهای زن قرار داشت و در واقع همان وجه معامله عقد نکاح تلقی می شده است و نیز؛ در دوره های خاص به عنوان هدیه ای از سوی مرد به پدر زن داده می شود و در دورانی هم این هدیه، به خود زن اختصاص می یافته است.

در حال حاضر نیز که جوامع بشری از جهات مختلف دگرگون شده و در قرن های اخیر، تحولات علمی، پیشرفت های تکنولوژیکی، گسترش آزادی های بی رویه فردی و توسعه حق مشارکت سیاسی برای تمام افراد، موجب پیدایش رویکردها و نگرش های جدیدی نسبت به انسان و جنسیت او گردیده، در مواردی با افراط گرایی بیش از حد، جامعه انسانی را بدون در نظر داشتن تمایز جنسیتی (و بلکه با نفی چنین تمایزی)، صرفاً براساس شاخصه های توسعه یافتگی و عقب ماندگی تقسیم کرده است؛ نتیجه قهری چنین رویکرد هایی آن است که تا زن و مرد نه به عنوان دو صنف از نوع واحد انسانی (و طبعاً هر کدام با شاخصه ها و توانایی های اختصاصی) بلکه به عنوان دو موجود برابر و هم طراز، با قابلیت های همانند و دارای نقش ها و کارکردهای جایگزین در نظر گرفته شده و ارزیابی شوند این وضعیت هم چنان ادامه خواهد داشت؛ از همین

رو با عنایت به همین نگرش ها زن همپای مرد تصور می شود و سخن گفتن از تکالیف خانوادگی و التزام به وظایف زوجیت، تضييع حقوق زن و نقض آزادی های مشروع به شمار می آید و در واقع، هیجان آزادی خواهی زن، به جریانی تبدیل می شود که منجر به ایجاد جنبش زن گرا و زن محور می گردد و این جنبش، آن چنان موجی را در جوامع بشری، به ویژه غربی پدید می آورد که در اثر تلاطم آن، بسیاری از سنت های پایدار اجتماعی و عرف های ریشه دار انسانی در هم می شکند و بنیان نظام خانواده و اجتماع دگرگون می شود. خواسته یا ناخواسته و در اثر تعامل فرهنگ ها و ارتباط جوامع - به ویژه در اثر کنونی - جوامع شرقی و به ویژه اسلامی نیز از گزند این موج در امان نمانده و آسیب ها و تهدید های آن، دامن گیر این جوامع هم گردیده است که در اثر آن سوالات و شبهاتی در این زمینه، در جوامع اسلامی هم مطرح و ارائه می شود که ایجاب می نماید برخی از آن ها، مورد تحقیق و تامل واقع شوند.

یکی از شبهات مطرح در مورد وضعیت زن در خانواده، راجع به مهریه است که با توجه به اینکه زن یکی از طرف های اصلی عقد نکاح است و مانند مرد از منافع آن بهره مند می شود، و با در نظر داشتن استقلال مالی زن و توانایی او در تحصیل عواید و کسب امرار معاش خویش، این سوال مطرح می شود که مهریه چه جایگاهی دارد؟ و الزام مرد به پرداخت آن چه توجیهی خواهد داشت؟ به عبارت دیگر وقتی پیوند نکاح معلول توافق زن و مرد است و اراده و رضایت زن همانند اراده و رضایت مرد، در صحت عقد ازدواج تاثیر می گذارد و اهلیت زن، همانند اهلیت مرد از عناصر اساسی آن به شمار می رود و از سوی دیگر، وقتی زن همانند مرد از منافع نکاح بهره می برد، چه دلیلی برای لزوم پرداخت مهریه یا تعیین آن به عنوان یک شرط لازم در عقد نکاح وجود دارد؟

باشد بلکه وجوب مهر به دلیل بالا بردن حیثیت نکاح و اظهار مقام بزرگ آن و بالاتر، به منظور

تکریم زن و تأکید به جایگاه تعیین کننده ی وی در عقد ازدواج است.^۱

۱۲، ۱۳۸۴.ش. در سایت

^۱ - عبدالعلی، محمدی، تأملی بر چیستی و چرایی مهریه، ماهنامه حورا، شماره

فهرست منابع :

قرآن کریم

الف: کتب فارسی

- ۱- ابراهیم انیس و دیگران، فرهنگ المعجم الوسیط، محمد بندر ریگی، جلد اول، چاپ دوم، تهران، انتشارات اسلامی، ۱۳۸۶ ش.
- ۲- انوری، حسن، فرهنگ بزرگ سخن، جلد پنجم، چاپ اول، تهران، انتشارات سخن، ۱۳۸۱ ش.
- ۳- جوادی آملی، عبدالله، خانواده متعادل و حقوق آن، چاپ دوم، قم، نشر اسراء، ۱۳۹۴ ش.
- ۴- جهانگیر، ولدییگی، فرهنگ قرآنی راغب، چاپ اول، سنندج، آراس، ۱۳۸۹ ش.
- ۵- حسینی دشتی، مصطفی، معارف و معاریف (دائرة المعارف جامع اسلامی)، جلد ششم، تهران، مؤسسه فرهنگی آرایه، ۱۳۶۹ ش.
- ۶- فلاح زاده، محمدحسین، احکام ویژه بانوان، چاپ هفتم، قم، نشر معروف، ۱۳۹۳ ش.
- ۷- قرشی، سید علی اکبر، قاموس قرآن، جلد ۵، چاپ ۱۵، تهران، دارالکتب اسلامی، ۱۳۸۶ ش.
- ۸- محقق داماد، سید مصطفی، بررسی فقهی حقوق خانواده نکاح و انحلال آن، چاپ ششم، تهران، نشر علوم اسلامی، ۱۳۷۶ ش.
- ۹- معلوف، لوئیس، فرهنگ بزرگ جامع نوین (ترجمه المنجد)، محمد بندر ریگی، جلد اول، چاپ هفتم، تهران، انتشارات اسلام، ۱۳۸۶ ش.
- ۱۰- وحیدی، محمد، احکام خانواده ۱، چاپ سوم، قم، نشر هاجر، ۱۳۸۸ ش.

ب: کتب عربی

- ۱- ابن بابویه، محمد بن علی، علل الشرایع، جلد ۲۱، قم، مکتب الداوری، ۱۳۸۵.
- ۲- ابن بابویه، محمد بن علی، عیون الرضا (علیه السلام)، جلد ۲، تهران، نشر جهان، ۱۳۸۷.
- ۳- حر عاملی، محمدحسین، وسایل الشیعه، جلد ۲۱، قم، مؤسسه آل البيت عليهم السلام، ۱۴۰۹.ق.
- ۴- طوسی، محمد بن الحسن، تهذیب الاحکام، تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۴۰۷.ق.
- ۵- نوری، حسین بن محمد تقی، مستدرک الوسائل، جلد ۱۵، قم، مؤسسه آل البيت عليهم السلام، ۱۴۰۸.ق.

ج: مقالات

- ۱- حبیبی، محمد اسحاق، «مهریه و اهمیت حقوقی آن در استحکام ازدواج»، معرفت، شماره ۷، ۱۳۸۶.ش.

د: سایت ها

- ۱- تاریخچه مهریه (۱)، مجله دین پژوهان، شماره ۱۰، ۱۳۸۱.ش. در سایت www.hawzah.net.
- ۲- محمدی، عبدالعلی، تأملی بر چیستی و چرایی مهریه، ماهنامه حورا، شماره ۱۲، ۱۳۸۴.ش. در سایت www.maarefquran.org.

ه: نرم افزارها

- ۱- ابن بابویه، محمد بن علی، علل الشرایع، جلد ۲۱، قم، مکتب الداوری، ۱۳۸۵، در نرم افزار جامع الاحادیث.
- ۲- ابن بابویه، محمد بن علی، عیون الرضا(علیه السلام)، جلد ۲، تهران، نشر جهان، ۱۳۸۷، در نرم افزار جامع الاحادیث.
- ۳- حرعاملی، محمدحسین، وسایل الشیعه، جلد ۲۱، قم، مؤسسه آل البيت علیهم السلام، ۱۴۰۹.ق، در نرم افزار جامع الاحادیث.
- ۴- طوسی، محمد بن الحسن، تهذیب الاحکام، تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۴۰۷.ق، در نرم افزار جامع الاحادیث.
- ۵- نوری، حسین بن محمد تقی، مستدرک الوسائل، جلد ۱۵، قم، مؤسسه آل البيت علیهم السلام، ۱۴۰۸.ق، در نرم افزار جامع الاحادیث.

